

УДК [330.101.542: 334.72] (477)

ПРИВАТИЗАЦІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗДІЙСНЕННІ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

М. Кічурчак

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті досліджуються деякі аспекти реформування відносин власності в Україні. Автором здійснено аналіз процесу приватизації в вітчизняній економіці, розглянуто його регіональні та галузеві особливості, виокремлено його найважливіші етапи, визначено його роль у здійсненні інституційних перетворень.

Ключові слова: приватизація, власність, приватизаційний процес, об'єкти приватизації, способи приватизації, приватизаційні майнові сертифікати.

Перехід від адміністративно-командної до ринкової системи господарювання в Україні є складним і багатовекторним процесом, в основі якого є зміна економічних, соціальних, політичних, правових, етичних та інших суспільних інституцій. Механізм ринкової трансформації вітчизняної економіки передбачає створення таких важливих інститутів як інститути приватної власності, конкуренції, підприємництва із врахуванням особливостей їх функціонування у складі колишнього СРСР. Основою інституційних перетворень є реформування відносин власності в Україні, що передбачає ліквідацію монополізму державної власності та створення потужного недержавного сектора вітчизняної економіки шляхом передачі частини державного майна у приватні руки та розвитку підприємництва. Оскільки Україна більше, ніж інші країни перебувала під колоніальним гнітом і понесла величезні людські жертви, зокрема, елітної якості, то процеси трансформації власності, розподілу і перерозподілу майна набули специфічно українських рис [10, С. 24].

Різні аспекти приватизації в Україні розглядаються у працях багатьох вітчизняних економістів. Грунтовні теоретико-методологічні дослідження приватизаційного процесу, його законодавче та інформаційне забезпечення, аналіз зарубіжного досвіду приватизації державного майна та адаптація його до українських умов господарювання здійснювалися такими відомими вченими як Д.Богиня, С.Давимука, С.Злупко, В.Ларцев, С.Ледомська, Ю.Тимошенко, М.Чечетов та іншими. Проте незважаючи на ці численні наукові пошуки залишається недостатньо вивченою низка теоретичних і практичних питань, що стосуються визначення ролі приватизації у здійсненні інституційних перетворень в Україні. Це у свою чергу вимагає ґрунтового аналізу процесу приватизації в Україні, його галузевих і регіональних особливостей, найголовніших способів, фінансових результатів, виокремлення найважливіших етапів, визначення наслідків. Тому метою дослідження є з'ясування ролі приватизації та її особливостей у здійсненні інституційних перетворень в Україні. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять концепції та принципи, що висвітлюють як загальні питання приватизації, так і спеціальні, статистичною та інформаційною базою є офіційні матеріали Державного комітету статистики України, Фонду державного майна України, нормативні акти Верховної Ради України, Президента України, праці українських економістів тощо.

На початку 1990-х рр. пануючою формою власності в Україні була державна, частка якої становила 88 %, ще 11 % припадало на колгоспно-кооперативну власність, 1 % - на власність громадян [6, С. 54]. Домінування державної форми власності в Україні у складі колишнього СРСР спричинило негативні тенденції у розвитку вітчизняної економіки, призвело до її структурної деформації, низької ефективності виробництва, зниження мотивації до праці тощо. Історичний досвід показує, що примусове нав'язування державою якоїсь однієї з форм власності або законодавче надання їй певних переваг закінчуються на певному етапі розвитку держави і суспільства політичною, економічною та соціальною кризами, для подолання руйнівного характеру яких потрібен тривалий час [20, С. 19]. Це стало однією з важливих передумов започаткування приватизаційних процесів в Україні в кінці 1980-х на початку 1990-х рр. Згідно з Законом України „Про приватизацію державного майна” під приватизацією розуміють відчуження майна, що перебуває у державній власності, і майна, що належить Автономній республіці Крим, на користь фізичних та юридичних осіб, які можуть бути покупцями, з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів на структурну перебудову економіки України. Зауважимо, що відбувалися зміни у розумінні суті приватизації, що знайшло відображення у багаторазових редакціях цього закону. Це є до певної міри підтверджує багатогранність цього процесу та вдосконалення теоретичних і практичних засад проведення приватизації в Україні.

Приватизація в Україні має суперечливий характер, що зумовлене переплетінням різних економічних інтересів окремих громадян, політиків, урядовців, керівників тих чи інших підприємств. Вибір моделі приватизації в Україні від часу проголошення незалежності здебільшого визначався такими чинниками: цілі

уряду, рівень розвитку конкурентного середовища, рівень розвитку ринкових відносин та організаційно-інституційним оформленням відносин власності [26, С. 4]. Загалом, результати приватизації в Україні оцінюються неоднозначно, проте до початку 2006 р. монополізм державної форми власності було подолано, створено підвалини для забезпечення рівноправного функціонування та конкурентного розвитку різних форм власності, сформовано потужний недержавний сектор вітчизняної економіки. Згідно з даними статистики у 2005 р. налічувалось 1070705 суб'єктів ЄДРПОУ, з них 78,3 % перебувало у приватній формі власності, 7,4 % - у комунальній та комунальній корпоративній формі власності, 4,1 % - у державній та державній корпоративній формі власності. [18, С. 82].

Дамо детальну характеристику приватизаційного процесу, що відбувався в Україні впродовж 1990-х рр. і на початку ХХІ ст. Для того, щоб започаткувати приватизаційний процес в Україні необхідно було визначити, які об'єкти державної форми власності передаватимуться у приватні руки, а які ні, сформувати правове поле та створити відповідні державні інституції тощо. Вже кінці 1991 р. Верховною Радою України сформовано перелік об'єктів державної форми власності, що не підлягають приватизації, який впродовж 1990-х рр. уточнювався та конкретизувався через внесення змін і доповнень до Закону України „Про приватизацію державного майна”, та визначено способи приватизації державного майна. З метою уникнення хаотичності в процесі зміни власника та врахування особливостей об'єктів, що приватизуються, їх поділили на групи за такими найважливішими ознаками як галузева приналежність або напрям діяльності, величина статутного фонду, фінансовий стан, цілісність об'єкта та становище, що займає об'єкт приватизації на загальнодержавному ринку благ тощо. Відповідно до цих критеріїв класифікації державне майно, що підлягає приватизації, було поділене на групи (табл. 1). У 1990-х рр. відбувалося удосконалення системи класифікації об'єктів державної власності за групами, що знаходило відображення у програмах приватизації за відповідні роки. Це мало неабияке значення для перебігу приватизаційного процесу в Україні, оскільки сприяло прискоренню трансформації державної форми власності, забезпеченню інформативності та урегульованості цього процесу, пошукові ефективності власника. Загалом, у 1992-2005 р. форму власності змінили понад 103 тис. об'єктів державної форми власності, з них понад 76 тис. об'єктів комунальної власності та близько 27 тис. – загальнодержавної форми власності (табл. 2).

Згідно з даними табл. 2 в Україні 81,9 % об'єктів, що приватизувалося, припадало на групу А; 11,1 % – на об'єкти груп Б, В, Г; 4,5 % - на об'єкти групи Д; 1,2 % – на об'єкти групи Е; 1,3 % – на об'єкти групи Ж. Якщо ж підсумувати результати приватизації об'єктів комунальної форми власності, то станом на початок 2006 р. 94,3 % від загальної їх кількості належало до групи А; 3,5 % до групи Б, В, Г; 1,3 % до групи Д та відповідно 0,4 % і 0,5 % до груп Е, Ж. Щодо об'єктів державної форми власності, то за досліджуваний період ситуація є наступною: група А – 46,7 %; група Б, В, Г – 32,7 %, група Д – 13,7 %, група Е – 3,5 %, група Ж – 3,4 %. Переважна більшість об'єктів, що змінили форму власності в 1992-2005 рр., належала до групи А (або як ще по-іншому називають цю групу – об'єкти малої приватизації). Тобто понад 84 тис. об'єктів державної та комунальної форм власності групи А у процесі приватизації одержали нових власників. Ці малі та середні підприємства у той чи інший спосіб стали недержавними, одержали право на самостійне визначення шляхів розвитку, але водночас успадкували низку проблем пов'язаних з відновленням високоєфективної господарської діяльності. Зокрема, для більшості підприємств показовим є висока міра спрацювання основних виробничих засобів, велика кредитна заборгованість, технічна відсталість устаткування, що не дозволить виробляти висококонкурентну продукцію [25, С. 40], а це у свою чергу вимагає залучення значних обсягів інвестицій. Проте приватизація об'єктів групи А створила передумови для формування конкурентного середовища в Україні та усунення диспропорцій на ринках відповідних благ, що є підґрунтям ринкових засад господарювання.

Приватизація об'єктів групи Б, В, Г дозволила зменшити навантаження на державний бюджет і тягар одноосібної відповідальності держави за управління „монстрами” вітчизняної економіки, одержати кошти, необхідні для інвестування підприємств державної форми власності за рахунок приватного сектора. Зміна власника для об'єктів незавершеного будівництва або законсервованих об'єктів (група Д) фактично означала, що нові господарі візьмуть на себе відповідні зобов'язання щодо добудови об'єкта та здійснюватимуть господарську діяльність.

Загалом, приватизація об'єктів групи Д наштовхнулася на певні труднощі, зокрема, значна кількість об'єктів знаходиться в напівзруйнованому стані та не відповідає фактичному рівню готовності та сучасним вимогам проектування; більшість об'єктів розташовано в сільській місцевості; центральні органи влади невчасно передають інформацію про об'єкти групи Д, в результаті чого ці об'єкти не добудовуються, руйнуються, втрачають свою цінність; неврегульованість питання розподілу коштів від продажу об'єктів групи Д [9, С. 22].

Таблиця 1

Класифікація об'єктів приватизації за групами в Україні в 1992-2006 рр.

Класифікація об'єктів приватизації за групами в Україні в 1992-2006 рр.¶

Група А*	Група Б**	Група В*	Група Г*	Група Д*	Група Е*	Група Ж***
єдині майнові комплекси державних підприємств; державне господарське об'єднання та їх структурні підрозділи, які можуть бути виділені у самостійні підприємства; у тому числі ті, що здані в оренду; перебувають у процесі реструктуризації державних підприємств; вартість майна яких недостатня для формування статутного фонду відкритого акціонерного товариства (далі - ВАТ) окремо від земельних ділянок;¶ земельні ділянки, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації, окреме індивідуально визначене рухоме та нерухоме майно (в тому числі будівлі, споруди, розліт або окремо від земельних ділянок, нежитлові приписання);¶ майно державних підприємств (крім майнових комплексів; віднесені до групи Г); що ліквідується за рішенням органу, уповноваженого управління державним майном;¶ майно, що залишилося після закінчення процедури ліквідації державних підприємств; визнання банкрутства;¶ майно державних підприємств, що не були продані як єдині майнові комплекси;¶ державне майно, що не увійшло до статутного фонду господарського товариства.¶ *	об'єкти; вартість основних фондів яких становить від 1 млн. гривень до 170 млн. гривень; а частка вартості основних фондів, що припадає на одного працівного, не перевищує номінальної вартості приватизаційного майнового сертифіката більш як у 12 разів (крім об'єктів групи Г).¶ ¶ *	єдині майнові комплекси підприємств; державне господарське об'єднання; вартість майна яких достатня для формування статутного фонду ВАТ окремо від земельних ділянок;¶ акції ВАТ; створення в процесі приватизації та корпоративні акції (крім об'єктів групи Г);¶ єдині майнові комплекси підприємств; та організацій сільськогосподарського підприємства; та державне майно, що не увійшло до статутного фонду господарського товариства.¶ ¶ *	єдині майнові комплекси підприємств; акції ВАТ; створення в процесі приватизації та корпоративні акції; що на момент прийняття рішення про приватизацію (продаж) або затвердження уточненого плану розподілення акцій займать монополію (допільно) стано виче на значення державних рівнях товариств (робіт, послуг) або мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави.¶ ¶ *	об'єкти незавершеного будівництва; законсервовані об'єкти.¶ ¶ *	акції (частки, паї), що належать державі у статутних фондах господарських товариств; інших господарських організацій; підприємств; засноване на змшаній формі власності.¶ ¶ *	незалежно від вартості об'єктів охорони здоров'я, освіти, культури, мистецтва та преси, фізичної культури і спорту, телебачення та радіомовлення, видавничої справи, а також об'єктів санітарно-курортних закладів, профілакторії; будівля і споруди відпочинку (за винятком об'єктів санітарно-курортних закладів і будівлях відпочинку, які є на самостійних балансах); у тому числі об'єкти соціально-побутового призначення, що перебувають на балансі підприємств у разі не включення їх до складу майна, яке передається у комунальну власність або

* існувала до 1999 р.; ** існує від 1998 р.

Джерело: [4], [21]

Таблиця 2

Кількість об'єктів в Україні, які змінили форму власності за групами, за 1992-2005 рр.

Відділення по областях	Державна форма власності					Комунальна форма власності					Всього							
	Всього	у тому числі по групах				Всього	у тому числі по групах				Всього	у тому числі по групах						
	А*	Б, В, Г*	Д*	Е*	Ж*		А*	Б, В, Г*	Д*	Е*		Ж*	А*	Б, В, Г*	Д*	Е*	Ж*	
Автономна Республіка Крим	361	202	86	43	12	18	4904	4272	322	168	72	70	5265	4474	408	211	84	88
Вінницька	1087	437	375	171	48	36	1445	1359	50	30	2	4	2532	1796	425	201	50	40
Волинська	677	383	149	102	24	19	1718	1575	68	36	1	38	2395	1958	217	138	25	57
Дніпропетровська	1745	964	573	133	46	29	5095	4856	209	20	1	9	6840	5820	782	153	47	38
Донецька	4039	2807	797	333	39	63	6954	6720	151	69	4	10	10993	9527	948	402	43	73
Житомирська	1138	179	293	614	8	44	1323	1166	145	7	0	5	2461	1345	438	621	8	49
Закарпатська	385	153	191	28	2	11	2118	2037	26	40	2	13	2503	2190	217	68	4	24
Запорізька	1231	648	377	99	33	74	2923	2826	76	10	9	2	4154	3474	453	109	42	76
Івано-Франківська	465	215	190	45	10	5	3198	3058	49	63	6	22	3663	3273	239	108	16	27
Київська	1035	346	506	143	7	33	1861	1724	71	42	6	18	2896	2070	577	185	13	51
Кіровоградська	667	311	229	83	39	5	1491	1428	20	38	4	1	2158	1739	249	121	43	6
Луганська	1581	807	466	247	28	33	2867	2674	145	34	10	4	4448	3481	611	281	38	37
Львівська	1405	561	418	194	16	71	8373	8108	89	57	64	55	9778	8669	507	251	225	12
Миколаївська	985	386	327	183	41	48	1926	1739	133	29	11	14	2911	2125	460	212	52	62
Одеська	1404	542	486	161	12	87	3030	2824	109	63	18	16	4434	3366	595	224	146	10
Полтавська	820	397	308	56	9	50	1859	1751	64	34	6	4	2679	2148	372	90	15	54
Рівненська	768	344	231	132	26	35	1231	1186	31	7	1	6	1999	1530	262	139	27	41
Сумська	814	380	297	89	18	30	1850	1789	30	20	0	11	2664	2169	327	109	18	41
Тернопільська	718	238	294	120	43	23	2045	1991	11	12	3	28	2763	2229	305	132	46	51
Харківська	1466	605	555	222	29	55	4336	4168	125	29	8	6	5802	4773	680	251	37	61
Херсонська	521	194	202	80	10	35	1472	1181	243	37	0	11	1993	1375	445	117	10	46
Хмельницька	543	231	229	70	3	10	1653	1547	83	17	1	5	2196	1778	312	87	4	15
Черкаська	736	310	305	75	11	35	1362	1196	103	32	16	15	2098	1506	408	107	27	50
Чернівецька	478	217	156	54	44	7	1951	1895	4	40	1	11	2429	2112	160	94	45	18
Чернігівська	610	237	194	129	25	25	923	795	114	8	2	4	1533	1032	308	137	27	29
м. Київ	1047	394	501	41	97	14	8106	7798	187	52	58	11	9153	8192	688	93	155	25
м. Севастополь	151	72	50	18	5	6	407	387	18	2	0	0	558	459	68	20	5	6
Україна	26877	12560	875	366	94	92	76421	72050	2676	996	30	393	103298	84610	11461	4661	125	13

Складено і розраховано на основі: [9]

Виокремлення в 1998 р. об'єктів соціально-культурної сфери в окрему групу Ж дозволило конкретизувати способи приватизації, провести інвентаризацію державного майна та прискорити реформування відносин власності у цій сфері. Можна визначити регіональні особливості приватизації (табл. 2), оскільки вони впливали на перебіг приватизаційного процесу в Україні. Згідно з даними статистики (табл. 2) найбільше об'єктів, що змінили форму власності впродовж 1992-2005 рр., було в Автономній республіці Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Львівській, Харківській областях і в м. Києві, а найменше об'єктів відповідно в Рівненській, Херсонській, Черкаській, Чернігівській областях і в м. Севастополі. Аналізуючи результати приватизації у 1992-2005 рр. по регіонам України, необхідно звернути увагу на розподіл об'єктів по формах власності та по групах. Зокрема, найбільша кількість об'єктів, що змінили державну форму власності, була в Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Львівській, Одеській і Харківській областях, найменша кількість об'єктів – в АРК, Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Херсонській, Хмельницькій, Чернівецькій, Чернігівській областях. Найбільша кількість об'єктів, що змінили комунальну форму власності, була в АРК, Дніпропетровській, Донецькій, Івано-Франківській, Львівській, Одеській, Харківській областях, м. Києві, найменша кількість об'єктів – у Вінницькій, Житомирській, Кіровоградській, Рівненській, Херсонській, Черкаській, Чернігівській областях, м. Севастополі. До найважливіших чинників, що визначають особливості приватизаційного процесу в регіонах України, слід зарахувати такі: кількість об'єктів по регіонам, що перебували в колишній загальносоюзній та республіканській власності перед проголошенням незалежності України, їх співвідношення; галузеву спеціалізацію регіону та його господарські зв'язки з іншими регіонами країни та за кордоном; географічне розташування та природнокліматичні умови; кількість об'єктів, що не підпадають під приватизацію, та їх структура; кількість населення, що проживає у тому чи іншому регіоні, його структура та культурні установки тощо.

Таблиця 3

Кількість об'єктів, які змінили форму власності, за видами економічної діяльності

№	Усього ¹	У тому числі по роках ²											
		1994 ³	1995 ³	1996 ³	1997 ³	1998 ³	1999 ³	2000 ³	2001 ³	2002 ³	2003 ³	2004 ³	2005 ³
Відсоток по економіці²	102154³	8249³	16211³	19434³	8494³	5371³	5177³	5201³	6023³	6150³	6546³	6155³	5664³
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство ³	3377 ³	220 ³	687 ³	1344 ³	490 ³	175 ³	101 ³	131 ³	71 ³	66 ³	43 ³	25 ³	31 ³
Рибне господарство ³	77 ³	— ³	2 ³	6 ³	3 ³	19 ³	25 ³	6 ³	2 ³	8 ³	4 ³	2 ³	2 ³
Промисловість ³	8827 ³	1421 ³	2007 ³	1738 ³	541 ³	410 ³	225 ³	239 ³	312 ³	375 ³	370 ³	344 ³	301 ³
додбувна промисловість ³	154 ³	14 ³	20 ³	13 ³	11 ³	25 ³	8 ³	5 ³	12 ³	13 ³	11 ³	16 ³	5 ³
обробна промисловість ³	8410 ³	1405 ³	1966 ³	1707 ³	504 ³	381 ³	212 ³	230 ³	268 ³	307 ³	313 ³	278 ³	260 ³
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води ³	299 ³	2 ³	21 ³	18 ³	26 ³	4 ³	5 ³	4 ³	32 ³	55 ³	46 ³	50 ³	36 ³
Будівництво ³	3750 ³	694 ³	734 ³	862 ³	280 ³	131 ³	109 ³	102 ³	120 ³	115 ³	120 ³	114 ³	113 ³
Оптова і роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту ³	38371 ³	2944 ³	7219 ³	8160 ³	3319 ³	2413 ³	2039 ³	1694 ³	2329 ³	2370 ³	2562 ³	2368 ³	2007 ³
торгівля транспортними засобами та їх ремонт ³	210 ³	6 ³	1 ³	4 ³	2 ³	3 ³	2 ³	— ³	66 ³	56 ³	66 ³	50 ³	39 ³
оптова торгівля і посередництво в торгівлі ³	4038 ³	267 ³	610 ³	614 ³	270 ³	483 ³	197 ³	190 ³	389 ³	400 ³	485 ³	517 ³	416 ³
роздрібна торгівля побутовими товарами та їх ремонт ³	31761 ³	2671 ³	6608 ³	7542 ³	3047 ³	1927 ³	1840 ³	1504 ³	1874 ³	1914 ³	2011 ³	1801 ³	1552 ³
Готелі та ресторани ³	7085 ³	620 ³	1305 ³	1433 ³	542 ³	286 ³	340 ³	361 ³	477 ³	463 ³	524 ³	477 ³	364 ³
Транспорт і зв'язок ³	2123 ³	163 ³	376 ³	419 ³	239 ³	75 ³	45 ³	44 ³	135 ³	154 ³	135 ³	162 ³	176 ³
Фінансова діяльність ³	409 ³	1 ³	3 ³	21 ³	25 ³	19 ³	11 ³	18 ³	53 ³	42 ³	112 ³	58 ³	46 ³
Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам ³	10661 ³	252 ³	465 ³	1413 ³	961 ³	606 ³	836 ³	806 ³	1192 ³	1254 ³	1365 ³	1433 ³	1670 ³
Державне управління ³	966 ³	6 ³	19 ³	118 ³	241 ³	186 ³	122 ³	149 ³	31 ³	30 ³	30 ³	32 ³	33 ³
Освіта ³	693 ³	10 ³	17 ³	73 ³	49 ³	35 ³	62 ³	88 ³	87 ³	89 ³	78 ³	97 ³	41 ³
Охорона здоров'я та соціальна допомога ³	901 ³	12 ³	60 ³	54 ³	80 ³	48 ³	73 ³	84 ³	98 ³	130 ³	127 ³	130 ³	107 ³
Коллективи, громадські та особисті послуги ³	15225 ³	1873 ³	3272 ³	3502 ³	1362 ³	617 ³	766 ³	779 ³	455 ³	489 ³	601 ³	575 ³	487 ³
Об'єкти незавершеного будівництва ³	4533 ³	33 ³	45 ³	291 ³	362 ³	351 ³	423 ³	700 ³	661 ³	565 ³	475 ³	338 ³	289 ³

¹) З початку процесу приватизації (з 1992–1993 рр.).

²) Тут і далі дані про такі об'єкти наведено з урахуванням вилучених, з якими, за інформацією Фонду державного майна, його регіональних відділень, Фонду майна АР Крим, органів місцевого самоврядування, розірвано договори купівлі-продажу на 01.01.2004 р.

Джерело: [16], [27].

Серед підприємств України, що приватизувалися, найбільша кількість припадає на об'єкти оптової та роздрібною торгівлі, операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам, колективні, громадські та особисті послуги (табл. 3), тобто на малі та середні підприємства, переважно з обслуговуючими, інфраструктурними функціями. Приватизація об'єктів державної та комунальної форми власності в Україні впродовж 1992-2005 рр. мала свої галузеві особливості. На початку 1990-х рр. форму власності змінило понад 17 % промислових підприємств, понад 8 % будівельних підприємств, а вже у 2005 р. вони відповідно становили 5,3 % та 2,0 % від загальної кількості об'єктів, які приватизувалися. Якщо у 1994 р. об'єкти приватизації, що займаються фінансовою діяльністю, становили доволі незначну кількість (лише 1), то до 2005 р. їх кількість збільшилася до 409, у 2005 р. становила 0,8 % від загальної кількості об'єктів, які приватизувалися. Подібна ситуація склалася з приватизацією об'єктів таких галузей української економіки як освіта, охорона здоров'я та об'єктів незавершеного будівництва, впродовж 1994-2005 рр. кількість об'єктів, що реформувалися, у цих сферах господарювання збільшувалася, особливо інтенсивно цей процес проходив у 2000-2004 рр., що спричинене переходом до приватизації державного майна з використанням лише грошових коштів.

Крім аналізу галузевих особливостей приватизаційного процесу в Україні необхідно звернути увагу на способи приватизації за видами економічної діяльності (табл. 4). Загалом, по Україні найпопулярнішими способами приватизації виявилися викуп об'єктів приватизації (46,2 %), викуп майна, зданого в оренду з викупом (18,6 %), продаж на аукціоні (15,9 %), продаж акцій відкритих акціонерних товариств (11,5 %). У переважній більшості випадків у всіх галузях економіки України домінував такий спосіб приватизації як викуп об'єктів приватизації, понад 50 % об'єктів змінили форму власності у такий спосіб у сільському господарстві, в оптовій і роздрібній торгівлі, у фінансовій сфері, в операціях з нерухомістю, у державному управлінні, в охороні здоров'я, у колективних, громадських та особистих послугах. У таких галузях вітчизняної економіки як промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт і зв'язок понад 40 % об'єктів, що підпадали під приватизацію, були корпоративізовані і пошук ефективного власника відбувався через продаж пакетів акцій новостворених ВАТ. Надання переваги цьому способу приватизації у цих галузях української економіки обумовлене насамперед тим, що на продаж виставлялися єдині майнові комплекси, що не могли бути виділені в окремі самостійні підприємства. Згідно з даними табл. 4 такий спосіб приватизації як аукціон виявився найбільш підходящим при продажу об'єктів державної та комунальної форми власності у сфері освіти, охорони здоров'я та соціальної допомоги, для об'єктів незавершеного будівництва. В Україні понад 20 % приватизованих підприємств промисловості, оптової та роздрібною торгівлі, галузі будівництва, готелів і ресторанів змінили форму власності через оренду з викупом. Цей спосіб приватизації займає вагомe місце у цих галузях вітчизняної економіки через простоту застосування: власниками державного майна практично ставали працівники того чи іншого підприємства, використовувалися внутрішні джерела залучення коштів.

Приватизація об'єктів державної та комунальної форми власності здійснювалася на платній основі, що передбачало надходження певної частини коштів від неї до Державного бюджету України для фінансування різних соціальних програм (погашення заборгованості по пенсіях, заробітній платі для працівників бюджетної сфери, надання допомоги малозабезпеченим тощо) та структурної перебудови вітчизняної економіки. У першій половині 1990-х рр. надходження коштів від приватизації до Державного бюджету України були незначними, що визначалося загальною макроекономічною нестабільністю, неврегульованістю відповідного нормативного забезпечення, запровадженням в обіг приватизаційних сертифікатів і неготовністю переважної більшості населення до участі у приватизаційних процесах. Від 1996 р. по 1999 р. спостерігається збільшення надходжень коштів від приватизації до Державного бюджету, що обумовлене проведенням широкомасштабної сертифікатної приватизації.

Перехід до приватизації виключно за грошові кошти та великих стратегічних підприємств зумовив збільшення надходжень до Державного бюджету України у 2000 р. майже у тричі у порівнянні з 1999 р. (рис. 1). Впродовж 2000-2005 рр. спостерігалась чітка тенденція зростання надходжень до Державного бюджету України від приватизації державного майна за винятком 2002 р. Найбільше коштів від приватизації надійшло у 2005 р., коли було продано пакет акцій ВАТ „Криворіжсталь”. Але тих коштів, що надійшли до Державного бюджету України у процесі приватизації державного майна у 1992-2005 рр. є замало. Зокрема, приватизація обленерго в Україні, що проводилась таким способом як продаж пакету акцій відкритих акціонерних товариств, відбулася за заниженими цінами. Якщо у жовтні 1997 р. ціна акції ВАТ „Дніпроенерго” становила 300 дол. США, ВАТ „Західенерго” – 50 дол. США, ВАТ „Центроенерго” – 2 дол. США, то у грудні 2002 р. ціна відповідно становила 15 дол. США, 5 дол. США, 0,25 дол. США [5, С. 574-575]. Врахувавши той факт, що приватизація цих енергетичних підприємств припадає саме на період 2000-2002 рр., то такі тенденції зниження ціни акцій не викликають здивування. Очевидно, що до Державного бюджету України від такої приватизації могли би надійти додаткові кошти, які б спрямувалися на проведення структурної перебудови вітчизняної економіки.

Відповідно до кількості приватизованих підприємств та інституційного забезпечення процесу приватизації можна визначити її найважливіші етапи (рис. 2). При визначенні етапів приватизаційного процесу здебільшого виділяють 4 періоди [24, С. 134; 11, С. 10-13; 12, С. 43-50; 13, С. 55, 109, 150]. Перший етап приватизації в Україні припадає на 1988-1992 рр., коли очевидним стало те, що адміністративно-командна система господарювання не спроможна забезпечити ефективність функціонування економіки. Економічна криза, в якій опинився колишній СРСР і зокрема, Україна, зумовила потребу у зміні форм власності.

Таблиця 4

Кількість об'єктів, які змінили форму власності, за видами економічної діяльності та способами приватизації (станом на 01.01.2004)

№	№	Усього	У.%. від загальної кількості	Частка способу приватизації, %						
				викупу об'єктів приватизації	викупу об'єктів за альтернативним планом	викупу майна, зданого в оренду з викупом	продаж у на аукціоні	продаж у некомерційно-конкурсній	продаж у за-комерційно-конкурсній	продаж акцій відкритих ринків товарів
	В цілому по економіці	90449	100,0	46,2	0,5	18,6	15,9	2,5	4,8	11,5
	Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	3348	3,7	52,8	0,6	1,8	2,6	0,2	0,6	41,4
	Рибне господарство	75	0,1	20,0	-	4,0	-	-	-	76,0
	Промисловість	8493	9,4	19,4	0,3	19,5	5,7	1,4	2,1	51,6
	добувна промисловість	137	0,2	18,2	-	13,1	23,4	0,7	6,6	38,0
	обробна промисловість	8143	9,0	18,9	0,3	20,0	5,0	1,4	1,9	52,5
	виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	213	0,2	42,2	-	4,7	18,8	0,9	6,6	26,8
	Будівництво	3637	4,0	25,0	0,4	24,9	5,7	2,0	2,1	39,9
	Оптова й роздрібна торгівля, торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту	36009	39,8	49,0	0,4	22,9	15,2	2,7	5,4	4,4
	торгівля транспортними засобами та їх ремонт	210	0,2	54,3	0,5	28,6	10,5	1,9	3,3	0,9
	оптова торгівля і посередництво в торгівлі	4038	4,5	31,5	0,4	22,4	9,7	1,0	2,6	32,4
	роздрібна торгівля побутовими товарами та їх ремонт	31761	35,1	51,2	0,4	22,9	16,0	2,9	5,8	0,8
	Готелі та ресторани	6610	7,3	46,4	0,3	27,0	17,4	3,0	5,3	0,6
	Транспорт і зв'язок	1834	2,0	21,4	0,2	11,3	7,9	0,5	2,6	56,1
	Фінансова діяльність	306	0,3	72,9	0,3	15,7	5,5	0,3	3,3	2,0
	Операції з нерухомістю, здавання піднайм та послуги юридичним особам	9247	10,2	58,9	0,9	12,5	17,8	1,9	4,1	3,9
	Державне управління	935	1,0	73,7	0,9	7,3	12,9	1,2	3,5	0,5
	Освіта	594	0,7	42,4	1,0	7,6	38,7	3,2	6,4	0,7
	Охорона здоров'я та соціальна допомога	769	0,9	54,2	0,1	18,0	19,8	2,2	3,9	1,8
	Коллективні, громадські та особисті послуги	14641	16,2	57,7	0,9	16,9	12,9	3,9	7,0	0,7
	Об'єкти незавершеного будівництва	3951	4,4	22,7	0,2	0,7	70,0	2,1	4,2	0,1

Джерело: [16], [27].

Однією з особливостей першого етапу приватизації в Україні є те, що вона відбувалася одночасно із творенням незалежності та формуванням основ економічної самостійності, тобто необхідно було створити правові передумови для реалізації українським народом права на володіння, розпорядження та користування національним багатством країни. Зокрема, у шостому розділі „Декларації про державний суверенітет України” проголошувалося, що УРСР забезпечує захист усіх форм власності, а у серпні 1990 р. у зв'язку з набуттям чинності Закону УРСР „Про економічну самостійність УРСР” визнано існування та рівноправність усіх форм власності, їх державний захист, необхідність децентралізації та роздержавлення економіки, самостійність та свобода підприємництва, тобто сформовано одні з найфундаментальніших принципів економічної самостійності.

Водночас відбувається формування державних інституцій, які займаються проблемами реформування відносин власності, та правового поля. У грудні 1991 р. в Україні було утворено відповідні адміністративні структури, введені нові посади Міністра у справах роздержавлення власності і монополізації виробництва та Державного міністра з питань власності і підприємництва [24, С. 132-133]. Продовженням роботи у цьому

напрямі стало прийняття таких важливих нормативних актів, що визначили умови формування недержавного сектора української економіки, як закони України „Про власність”, „Про приватизацію державного майна”, „Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)”, „Про оренду майна державних підприємств та організацій”, „Державна програма приватизації”.

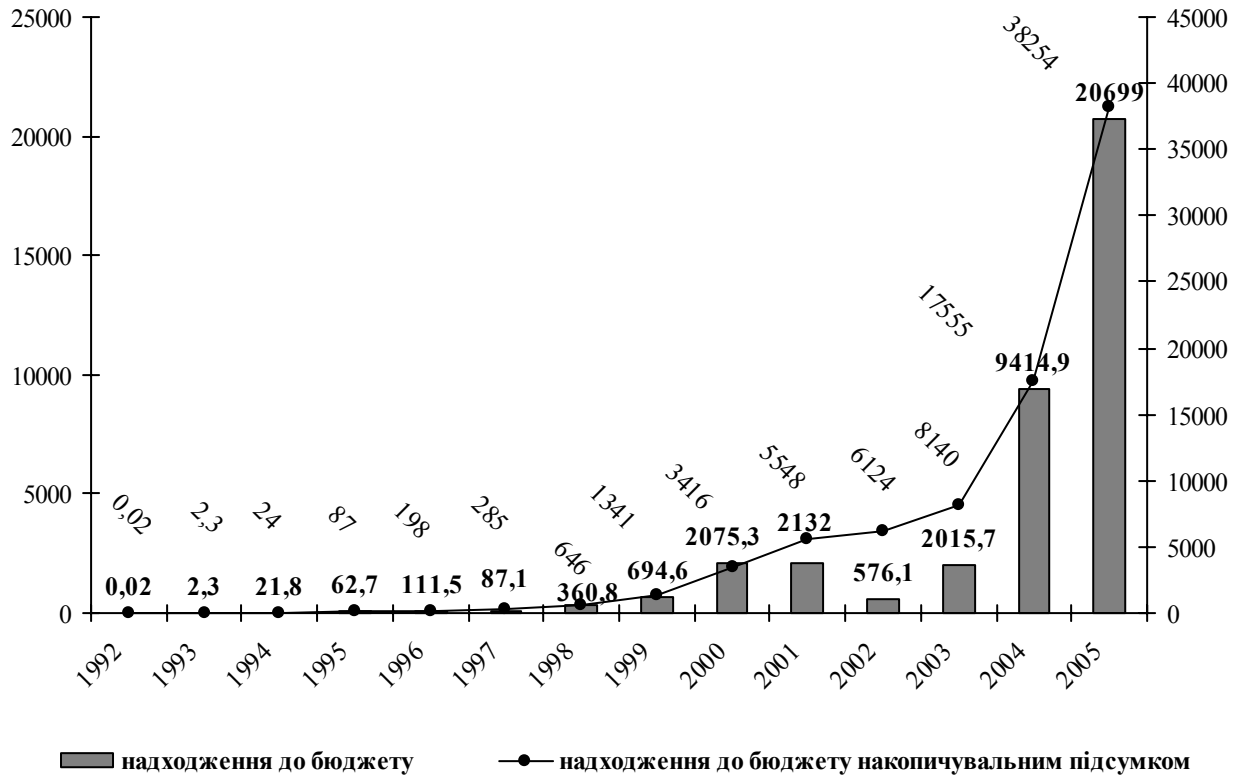

Рис. 1. Динаміка надходжень до Державного бюджету України коштів від приватизації державного майна, млн. грн.
Джерело: [9].

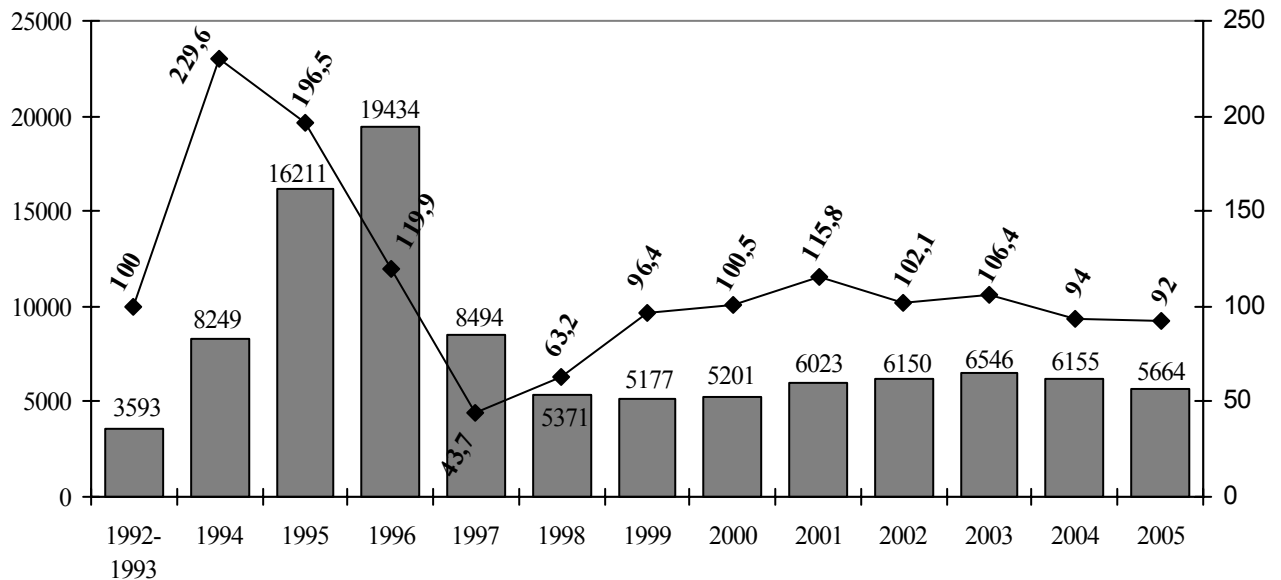

Рис. 2. Кількість об'єктів, що змінили форму власності, та темпи приватизації в Україні
Джерело: [27].

Ще однією особливістю приватизаційних процесів 1988-1992 рр. було те, що в Україні перші рішення з приватизації державних виробничо-господарських суб'єктів були індивідуальними [13, С. 55-108], оскільки правова база для функціонування недержавних підприємств лише створювалася. До особливостей приватизації у перший період можна зарахувати й надмірну політизацію цього процесу через намагання швидко створити найважливіші інститути ринкової економіки, ігноруючи колоніальну спадщину України та складність

поставлених завдань. У цей період надзвичайно популярною стає ідея перетворення всього населення України у власників через широкомасштабну приватизацію.

Проте приватизація у 1988-1992 рр. переважно мала стихійний характер та здійснювалася здебільшого в інтересах представників партійної, господарської та профспілкової еліт. Трансформація власності відбувалася шляхом створення малих підприємств та кооперативів на базі державного майна і фінансових ресурсів державних підприємств. За своєю сутністю приватизація в цей період визначала механізм одержання загальнодержавної власності у приватні руки провладною когортою населення здебільшого псевдозаконним шляхом. Фактично від 1988 р. значна частина державної економіки цілком могла вважатися псевдодержавною формою існування державного капіталу. Захоплення власності здійснювалося через такі нехитрі схеми:

- майно державного підприємства просто записувалося як складова частина майна акціонерного товариства і таким чином непомітно переходило у приватні руки;
- державне майно набувало нового власника після застосування нехитрої операції „оренда з викупом” [13, С. 57-58].

Під час такої тіншової приватизації були проігноровано інтереси як держави, так і працівників підприємств, на яких було змінено форму власності. Фактично від кінця 1980-х - початку 1990-х рр. приватизація одержала ще одну назву, що набагато точніше визначає, що ж насправді відбувалося під час ринкової трансформації економіки України з державною формою власності, а саме „прихвизація”. Проте перший етап приватизації в Україні мав і позитивні наслідки. Зокрема, було створено політичні, економічні, правові та організаційні засади забезпечення приватизаційного процесу в Україні з метою створення потужного недержавного сектору вітчизняної економіки.

Другий етап припадає на 1993-1994 рр., коли розпочинається широкомасштабна передача державної власності у приватні руки (рис. 2) і це має стати потужним стимулом подальшої лібералізації та забезпечення стабілізації економіки України. У ці роки домінував змішаний грошово-сертифікатний спосіб приватизації. Проте найбільшої популярності набула передача майна державних підприємств та їх структурних підрозділів в оренду трудовим колективам і створення на їх базі організацій орендарів та орендних підприємств, хоча чинні нормативні акти розглядали оренду з викупом як один з можливих механізмів приватизації. Викуп державного майна, зданого в оренду, давав можливість взяти участь у процесі приватизації того чи іншого об'єкта лише тим громадянам України, які були працівниками реформованого підприємства. Це відповідно суперечило праву кожного громадянина України брати участь у приватизації будь-якого об'єкта.

Використання приватизації за грошові кошти у 1993-1994 рр. було унеможливлене через недостатню кількість грошей у переважній кількості громадян України для викупу державного майна. Не останню роль у цьому відіграло поглиблення економічної кризи та розгортання інфляційних процесів в Україні на початку 1990-х рр., що зумовило знецінення заощаджень більшості населення та різко обмежило їх можливості викупувати державне майно за грошові кошти. До того ж за підрахунками відомих вчених економістів усіх заощаджень громадян України, які у 1991 р. були на особових рахунках в Ощадному банку вистачило би для викупу 15 % майна державних підприємств [12, С. 44]. Для того, щоб сформувати потужний недержавний сектор в економіці України, здійснюючи приватизацію лише через викуп державного майна за грошові кошти, потрібен достатньо тривалий проміжок часу. Відповідно при застосуванні такої технології приватизації реформування відносин власності уповільнювалося, що суперечило тогочасній стратегії реформування економіки України.

Згідно з Державною програмою приватизації у 1993 р. планувалося розпочати масову сертифікатну приватизацію. Зокрема, у 1993 р. не менш як 10 % від загальної кількості об'єктів, запланованих до продажу на аукціонах, продавати виключно за приватизаційні сертифікати. Запровадження моделі сертифікатної приватизації в Україні передбачало надання кожному громадянину однакової кількості „приватизаційних грошей” та залучення широких верств населення до участі у приватизації державного майна. Проте випуск приватизаційних цінних паперів у 1993 р. не відбувся через певні технічні та технологічні проблеми, і приватизаційні майнові сертифікати було замінено депозитними приватизаційними рахунками. До того ж для активізації процесу масової сертифікатної приватизації в Україні необхідно було створити розгалужену Національну мережу сертифікатних аукціонів, яка у 1993-1994 рр. лише формувалася. Гальмувало масову сертифікатну приватизацію неготовність чи небажання більшості населення України відчути себе реальними власниками державних підприємств і недостатня інформованість про правила використання майнових приватизаційних сертифікатів. У 1992-1994 рр. депозитні приватизаційні рахунки відкрили лише 8,1 млн. громадян України [12, С. 44], а до початку 1995 р. населенням було отримано 15,6 % приватизаційних майнових сертифікатів [14, С. 18]. Така невизначеність з запровадженням і використанням приватизаційних сертифікатів загальмувала формування фондового ринку України.

Третій етап (1995-1999 рр.) – це етап масової сертифікатної приватизації (рис. 2). До найважливіших завдань сертифікатної приватизації можна зарахувати [12, 46]:

- забезпечення персоніфікації державної власності виходячи з принципу соціальної захищеності і рівності прав громадян України;
- створення нетрадиційних джерел оплати об'єктів приватизації у формі спеціальних платіжних засобів
- приватизаційних цінних паперів;

- прискорення ходу роздержавлення, включивши масову ініціативу власників “ваучерів”;
- формування прошарку („критичної маси”) недержавних власників в особі громадян України як соціальну базу необоротності здійснюваної реформи відносин власності;
- надання громадянам України можливості необмеженого вибору шляхом використання приватизаційних цінних паперів одного виду у різних сферах приватизації або паперів різних видів – в одній сфері;
- забезпечення надходження коштів до державного бюджету.

Щодо першого завдання, то персоніфікація державної власності забезпечувалася за рахунок того, що приватизаційні майнові сертифікати початково були іменними і не ходили вільно. Принцип соціальної захищеності та рівності прав громадян України означав, що кожному було надано приватизаційний майновий сертифікат однакової номінальної вартості з метою одержання належної частки державного майна.

Щодо інших завдань, то масова сертифікатна приватизація формально їх вирішувала. Загалом, населення отримало 45722181 приватизаційних майнових сертифікатів, що становить 87,98 % від загальної кількості випущених, основна маса сертифікатів була інвестована юридичними особами, а 36,1 % - фізичними особами [14, С. 18-19]. Проте „трансформація власності в Україні здійснювалася з порушенням чинних законів, причому їх недосконалість дозволяла створити механізми для швидкого збагачення окремих груп людей, які або створювали „правила гри”, або впливали на їх створення завдяки тому, що мали певну політичну вагу чи фінансові ресурси. Такі механізми привласнення державного майна слугували своєрідною компенсацією за підтримку владних структур і високих посадових осіб” [19, С. 24].

Загалом, результати масової сертифікатної приватизації оцінюються неоднозначно, можна визначити як позитивні, так і негативні її аспекти (табл. 5). Водночас у цей період створювалося підґрунтя для переходу на наступний етап приватизації – продаж державного майна за гроші.

Таблиця 5

Оцінка результатів масової сертифікатної приватизації в Україні

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
Підготувала передумови для лібералізації роботи підприємств, звільнення їх від тиску держави.	Сертифікатна приватизація не вирішила проблеми інвестицій, фактично не вплинула на реструктуризацію виробництва.
Створено корпоративний сектор економіки України та критичну масу приватних суб’єктів господарювання, необхідну для повноцінного функціонування ринкової економіки.	Участь мільйонів громадян у приватизації привела до розпорощення акцій, утворення маси дрібних акціонерів і до концентрації корпоративного управління в руках директорату.
Сертифікатна приватизація виступила як засіб для того, щоб розпочати трансформацію системи господарювання в Україні.	Жодною мірою не забезпечила „соціальну справедливість” та рівний доступ до об’єктів приватизації.
Широкі верстви населення отримали перші уроки економічної грамоти і ринкової економіки.	Розвиток спекуляції цінними паперами та швидка концентрація власності при мінімальних затратах фінансових ресурсів.
Сертифікатна приватизація виступила стимулюючим фактором створення ринкового законодавства в Україні.	Зроблено значний внесок у формування „тіньової економіки” через неефективний контроль за перетворенням власності.
Було створено первинний ринок цінних паперів та велику кількість компаній фінансових посередників	Не з’явився ефективний власник.
Створення позитивного іміджу України як держави, що рішуче взяла курс на відмову від колишніх суспільних цінностей.	Перерозподіл державного майна в інтересах вузького кола осіб.

Складено на основі: [1, С. 35-43]; [2, С. 222]; [15, С. 22-28]; [19, С. 20-26].

У Державній програмі приватизації на 1999 р. було визначено, що державні органи приватизації запроваджують нові процедури приватизації виключно за кошти, залучають до підготовки і проведення приватизації професійних національних та іноземних радників, суб’єктів фондового ринку. У грудні 1999 р. набув чинності Указ Президента України „Про невідкладні заходи щодо прискорення приватизації майна в Україні”, який визначив концепцію індивідуальної грошової приватизації, що ґрунтувалася на запровадженні гнучкої системи продажів, конкурсних засад реалізації державного майна головно стратегічному інвестору.

Четвертий етап (від 2000 р.) приватизації в Україні – це індивідуальна грошова приватизація або „велика” приватизація. В основі її проведення є положення закріплені у „Державній програмі приватизації на 2000-2002 рік”, які є чинними і до тепер. У цьому документі визначено такі важливі аспекти приватизації державного майна як найважливіші завдання щодо приватизації майна, яке перебуває у державній власності; способи приватизації для різних груп об’єктів; завдання відповідним органам виконавчої влади щодо забезпечення проведення приватизації; заходи щодо залучення у процеси приватизації інвесторів; особливості участі у процесі приватизації громадян України та інших покупців; розрахунок витрат на виконання програми приватизації, порядок їх відшкодування; прогноз надходжень коштів від приватизації.

Згідно з цією програмою можна визначити такі особливості четвертого етапу приватизації державного майна в Україні:

- державна програма приватизації розрахована на тривалий строк;
- виставляються на продаж за гроші контрольні пакети акцій стратегічних підприємств;
- враховуються індивідуальні характеристики кожного підприємства, що виставляється на продаж (фінансовий стан, ринкова цінність, значення для національної безпеки тощо);
- забезпечується публічність і прозорість продажу підприємств групи Г у розмірі 25 % або 50 % плюс 1 акція;
- у конкурсі може брати участь лише „промисловий інвестор”, до якого висувається ряд вимог. Зокрема, промисловими інвесторами не можуть бути компанії, зареєстровані в офшорній зоні, він зацікавлений у збереженні частки підприємства на ринку відповідного продукту, повинен не менш як три роки виробляти продукцію аналогічну основній продукції підприємства, що приватизується, або використовувати в основному виробництві як основну сировину продукцію, як це робило підприємство, що приватизується тощо;
- здійснюється передприватизаційна підготовка підприємств, що приватизуються.

На четвертому етапі головна увага звертається не на темпи приватизації, а на якість її проведення, на забезпечення прозорості приватизаційних технологій. Зокрема, у липні 2000 р. Верховна Рада України прийняла Закон України „Про особливості приватизації відкритого акціонерного товариства „Укртелеком”, що започаткував активне реформування в одному із важливих секторів вітчизняної економіки та інтеграцію України в світовий телекомунікаційний простір, у вересні 2000 р. – Закон України „Про особливості приватизації об’єктів незавершеного виробництва”, що передбачає пільгове оподаткування для потенційних власників таких об’єктів.

Загалом, на четвертому етапі приватизації в Україні основними учасниками „можуть і мали б бути транснаціональні компанії або великі національні компанії, міжнародні фінансові інституції інших держав, а також українські підприємці, які нагромадили протягом останніх десяти років значні капітали та чекають реальних (легальних або нелегальних) можливостей їх інвестування, для реалізації яких слід зняти неефективні і недоцільні з точки зору інтересів України обмеження” [20, С. 21]. У нашій країні при приватизації підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави або займають монополію становище на ринку, зміна власника відбувалася з врахуванням внутрішніх та зовнішніх обставин, особистих інтересів, що не завжди забезпечувало прозорість цього процесу. У 2004-2005 рр. майно таких підприємств як ВАТ „Криворіжсталь”, ВАТ „Нікопольський південно-трубний завод”, „Сєверодонецьке державне виробниче підприємство „Азот” було повернене у державну власність і виставлене на повторну приватизацію. Нагальним для України є прийняття Закону України „Про повернення приватизованого майна у державну та комунальну власність”, проект якого є у Верховній Раді України від лютого 2003 р., з метою забезпечення правових, економічних, організаційних засад реприватизації майна та визначення механізму повернення приватизованого майна. Це дасть можливість у майбутньому уникнути приватизаційних скандалів, що мали місце у 2004-2005 рр., та посилити контроль за виконанням інвестиційних зобов’язань нових власників приватизованого підприємства.

В Україні цілі, пріоритети та завдання приватизації на наступний середньостроковий період визначено у проекті Державної програми приватизації на 2006-2008 рр. Згідно з цим проектом стрижнем процесу приватизації в Україні має стати підвищення ефективності державного сектора економіки через оптимізацію структури його активів і забезпечення надходження грошових коштів до державного бюджету від приватизації згідно з завданнями, встановленими Законом України „Про Державний бюджет на відповідний рік”.

Таким чином, приватизаційні процеси в Україні призвели не лише до зміни економічних відносин, але дозволили створити вітчизняну модель приватизації. Свою мету приватизація вирішила частково, бо сформувався прошарок недержавних власників, але ефективного господаря не з’явилося. З одного боку, приватизація в Україні здійснювалася не прозоро, здебільшого в обхід існуючого законодавства, участь мільйонів громадян у цьому процесі мала формальний характер. З іншого боку, проблему подолання державного монополізму у виробництві, розподілі та споживанні економічних благ в економіці України здебільшого вирішено та за п’ятнадцять років створено потужний недержавний сектор. Формування недержавного сектора української економіки на основі передачі частини державного майна у приватні руки триватиме і надалі. Проте важливим питанням стане визначення глибини приватизації та забезпечення ефективного управління державною власністю. Вплив результатів приватизації на розвиток економіки України має значний часовий лаг, що зумовлює потребу у визначенні її наслідків і в перспективі.

1. Богиня Д., Волинський Г. Соціально-економічні аспекти великої приватизації: цілі та результати // Економіка України. – 2002. – № 12. – С. 35-43.
2. Давимука С. Теоретико-методологічні аспекти приватизації і механізми її реалізації в Україні. – Львів, 1998.
3. Декларація „Про державний суверенітет України” від 16.07.1990 р. № 55-XII // www.rada.gov.ua.

4. Державна програма приватизації на 2000-2002 рік // Урядовий кур'єр. – 2000. – № 112. – 22 червня, www.rada.gov.ua.
5. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. В.М.Гейця. – К.: Ін-т економ. прогн., 2003. – 1008 с.
6. Економічна теорія: макро- та мікроекономіка. Навч. посіб. / За ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. – К.: Альтернативи, 2001. – 606 с.
7. Закон України „Про приватизацію державного майна” від 04.03.1992 р. № 2163-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 24. – Стаття 348, www.rada.gov.ua.
8. Закон УРСР „Про економічну самостійність УРСР” 03.08.1990 р. № 142-ХІІ // www.rada.gov.ua.
9. Звіт про хід виконання Державної програми приватизації на 2000-2002 роки у 2005 році // [spfu.gov.ua / ukr/reports_spfu_php](http://spfu.gov.ua/ukr/reports_spfu_php).
10. Злупко С. М. Перехідна економіка: сучасна Україна: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 324 с.
11. Крищенко К.Є Роздержавлення власності в умовах України // Фінанси України. – 2003. – С. 10-21.
12. Ларцев В. Основні особливості етапів приватизації. // Економіка України. – 2001. – № 3. – С. 43-50.
13. Ларцев В. С., Ключников Г. Н. Краткий очерк истории приватизации в Украине. – К.: Полиграф-Информ, 2001. – 352 с.
14. Ледомська С., Ларцев В. Підсумки сертифікатної приватизації в Україні (1995-2000 рр.) // Економіка України. – 2001. – № 5. – С. 14-21.
15. Ледомська С., Тараторін Ю. Сертифікатна приватизація: деякі аспекти визначення основних результатів // Економіка України. – 2001. – № 8. – С. 22-28.
16. Послання Президента України до Верховної Ради України „Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2003 році” // Економіст. – 2004. – № 7. – С. 13-106, www.rada.gov.ua.
17. Проект Державної програми приватизації на 2006-2008 роки // www.spfu.gov.ua.
18. Статистичний щорічник України за 2005 рік. – К.: Консультант, 2006.
19. Тимошенко Ю. Аналітична оцінка перебудови відносин власності в Україні // Економіка України. – 2003. – № 8. – С. 20-26.
20. Тимошенко Ю. Перспективи трансформації власності в Україні // Економіка України. – 2003. – № 10. – С. 17-23.
21. Указ Президента України „Про Державну програму приватизації на 1998 рік” від 21.01.1998 р. № 40/98 // www.rada.gov.ua.
22. Указ Президента України „Про Державну програму приватизації на 1999 рік” від 24.02.1999 р. № 209/99 // www.rada.gov.ua.
23. Указ Президента України „Про невідкладні заходи щодо прискорення приватизації майна в Україні” від 29.12.1999 р. № 1626/99 // www.rada.gov.ua.
24. Україна за роки незалежності (1991-2002). – К.: Нора-друк, 2003. – 674 с.
25. Хохлов М. Про економічний зміст категорії власності в транзитивній економіці // Економіка України. – 2002. – № 1. – С. 37-43.
26. Чечетов М. Методологічні засади приватизації в Україні // Економіка України. – 2004. – № 12. – С. 4-17.
27. ukrstat.gov.ua/wsite/niostat/operativ.

PRIVATIZATION AND ITS ROLE IN INSTITUTIONAL REORGANIZATION IN ECONOMY OF UKRAINE

M.Kichurchak

The Ivan Franko National University of Lviv

The article is devoted to some aspects of reforming property relations in Ukraine. The author has analyzed the privatization process in Ukrainian economy, has considered its regional and branch peculiarities, has fixed its main stages and has determined its perspective of development.

Key words: privatization, property, privatization process, objects of privatization, methods of privatization, privatization property certificates.